

O osudoch rodiny tehliarskeho majstra z Nedožier v susedstve Prievidze hovorí táto spomienka.

Tehelňa Jána Richtera

Moja mama Jolanka rodená Karolová sa narodila v roku 1908 ako šiesta z ôsmich detí do tehliarskej rodiny. Keď v roku 1917 na následky vojnového zranenia zomrel jej otec, do výchovy si ju zobrala najstaršia sestra Anna žijúca v Malých Uherciach. Jej neskôr pomáhala s výchovou detí.

V roku 1927 sa Anna s rodinou aj s našou mamou presťahovala do Nitrianskeho (vtedy ešte Nemeckého) Pravna, kde pracovala v tehelni Ladislava Kotschnera. Po roku známosti, v roku 1929, sa mama vydala za nášho otca, Jána Richtera, ktorého predkovia prišli do tohto kraja z Nemecka v 14. storočí ako odborníci na ťažbu zlata. V čase veľkej hospodárskej krízy počas prvej Československej republiky, keď všade vládla veľká nezamestnanosť, šiel otec do Nemecka zarábať peniaze na otvorenie vlastnej tehelne. Mama sa medzitým presťahovala do Nedožier a vychovávala dvoch synov: Milana (narodený 1933) a Ericha (1936).

Z peňazí, ktoré domov posielal otec, stavala mama s pomocou murárov dom a objekty potrebné na výrobu tehál. Výroba začala v roku 1938. Sezónne, od jari do jesene zamestnávali robotníkov z dediny aj z okolia, s možnosťou ubytovania. V zime žili z úspor. Počas vojny, nakoľko tehelňa stála za dedinou na niekdajšej hlavnej ceste do Turca cez pohorie Žiar (kedysi tadiaľ viedla slávna cisársko-kráľovská poštová cesta Magna Via), sa u nich zastavovali vojaci rôznych národností, často hladní, špinaví a unavení. Podľa možnosti ich nakrmili, umožnili sa im umyť a na krátky čas aj ubytovať. Vojaci však boli rôzni, slušní, kultivovaní, no aj nebezpeční.

Ručná výroba tehál bola veľmi náročná. Najskôr, na jeseň, sa musel nakopať íl a uložiť na malé haldy. Cez zimu premrzol a stal sa jemnejším. Počas ďalšieho spracovania sa íl opäť prekopal, rozdelil na malé kopy, zalial vodou, premiešaval lopatami a miesil nohami. Ďalšie spracovanie prebiehalo na veľkých, asi 60 cm vysokých stoloch. Okolo týchto stolov stáli

robotníci a mäkkým ílom plnili drevené tehliarske formy. Po vytvarovaní sa tehly plochou stranou z formy vyklopili. Na druhý deň ich stavali „na kant“ a premiestnili do sušiacej šopy, kde sa naukladané do radov do výšky dvoch metrov so vzduchovými medzerami dva až tri týždne sušili. Takto traja robotníci vyrobili za deň až do 2 500 kusov tehál.

Následne usušené tehly zodpovedajúco naukladali do pece s kapacitou 32 000 kusov. Táto práca bola vyhradená majstrovi. Tehly premiestňovali na plochých fúrikoch. Tu sa, v zamurovanej peci, pálili dva až dva a pol dňa. Potom týždeň pomaly chladli a z pece sa vyberali hotové tehly. Naše boli označené kolkom s písmenami „JRN“ (Ján Richter Nedožery) v ovále, neskôr sa používala značka „J ♥ R“. Dodnes sa tieto tehly objavujú v celom regióne, od Prievidze až po Nitrianske Pravno.

Mama následkom ťažkej fyzickej práce a vojnových útrap ochorela na srdce. Preto v roku 1946, keď v Nitrianskom Pravne bola možnosť kúpiť si dom po vysídlených Nemcoch, sa presťahovali. Vtedy skončili s výrobou tehál.

Po mojom narodení v roku 1948 sa jej zdravotný stav zhoršil, často bola hospitalizovaná v nemocnici a rôznych liečebniach. V tom čase, v mojom predškolskom veku, ma dávali do opatery po rodine, čo som veľmi ťažko znášala. Keď začali stavať nemocnicu v Bojniciach, tešila sa, že tam budú moderné prístroje a vylieči sa. Nemocnicu odovzdali do prevádzky 25. februára 1961. V tom čase, v marci, mamu znovu hospitalizovali a na Veľkonočný pondelok, 2. apríla 1961, tam zomrela. Pochovaná je na cintoríne v Nitrianskom Pravne.

V Nedožeroch, na mieste, kde stála tehelňa, miestni urbárnici zhotovili orientačnú tabuľu a pekné drevené odpočívadlo. Môj brat naň pripevnil do dreva vypálený reliéf s vyobrazením a popisom našej tehelne. S mojou rodinou alebo známymi tam občas zjaldeme pospomínať na život, keď sme tam žili. Aj keď ja to poznám už iba z rozprávania mojich starších bratov.

Ľudmila Zbiňovcová, rod. Richterová (1948)